

BANKJAINK FINANCIROZÁSI ÜGYLETEI.

Magyarország közgazdasági bajainak — de minden egyéb bajának is — egy centrális főoka van: *a vezető emberanyag fogyatékos mivolta*. Majdnem egészen híján vagyunk — nem a tehetséges embereknek — de a nagykaliberű s a mellett harmonikus, kiegyenlített egyéniségeknek, akikben éles elme s feltétlen jóhiszeműség párosul. Deák Ferencz volt ilyen s bizonyos klauzulákkal Andrássy Gyula.

Közéletünk vezető típusai az utóbbi negyedszázadban igen erősen eltávolodtak a Deák Ferencz fajtájától s ha majd akad magyar Taine aki megírja az egykorú Magyarország eredetét s fejlődését, akkor ennek az eltávolodásnak okfejtése lesz munkájának legérdekesebb és legfontosabb része. Messze vinne annak a vizsgálása, hogy a parlamenti élet mindennapi alakulása nyomja-e rá bélyegét a nemzeti élet egyéb tényezőire, vagy hogy fordítva ezek az utóbbi tényezők formálják-e a maguk képe mására a parlamentet? De biztos az az egy, hogy részletekig menő egyöntetűséggel találkozunk az egész vonalon. Lehető nagy külső sikerek utáni vágy lehető olcsó áron. Majd mindenki szeretne megoldani egy szép — legtöbbször anyagi jellegű — problémát, a mely ne legyen nehéz. Gondolkodás, fejtörés nélkül eredményeket elérni, az élet komoly viszonylataiban úgy szólván »kapásra« löni, ezt látjuk cél gyanánt kítűzve mindenfelé. Kísérő jelenség gyanánt pedig a skrupulusok nagymértvű hiányát.

Szükségesnek láttam a helyzetnek ezt az általános jellemzését, mert az a szűk köre a közgazdasági jelenségeknek, amelyekről voltaképp szólni akarok, csak egyik szimptomája ezen általános tényezőknek. Az összefüggésnek illetően megállapítása adhat csak kellő betekintést a konkrét jelenségek okaiba.

Azon ügyleteket kívánom vázolni, amelyek pénzügyeink egy részénél — köztük igen nagyoknál is — a közelmúltban »finanszírozási ügyletek« címén voltak divatban. Sietek

hozzátenni, hogy nem a valódi finanszírozási ügyletekről van szó, amelyeknél az illető bank, mondjuk egy iparvállalat nagyrészen vagy túlnyomóan a maga pénzéből létesít, mint teszem az osztrák hitelintézet a hirtenbergi patrongyárat vagy például a magyar hitelbank legtöbb ipari üzemét. A szóban forgó »finanszírozási ügyletek« sablonja a következő: Valamely építő-vállalkozó cég elnyerte a kincstártól egy kaszárnya építését vagy egy ármentesítő társulattól egy folyamszabályozás munkálatait. Tőkéje nem fedezvén azonban az üzlet szükségleteit, a hiányzó részt — gyakran még az óvadékot is — kölcsönveszi egy banktól. A bank követelésének biztosítására a szokásos forma a következő: kikötetik, hogy a kölcsönadott összeg csak a kérdéses üzlet céljaira fordítható s a bank e körülményt ellenőrizni — az adós költségén — jogosítva van; az adós továbbá — és ha van írástudó és írásra hajlandó rokonsága, akkor ez is — fedezeti váltókat ad a banknak; ha az adósnak van ingatlana, akkor ezenfelül bekebeleztetik a zálogjog első vagy nem első helyen; s végül — ez a leglényegesebb — az adós elzálogosítja a kincstártól vagy az egyéb építetőtől neki járó kereseti összegeket, ideértve az építési anyagra adandó előlegeket és a végleszámlásból eredő követelését a bank javára, nem különben elismeri a bank tulajdonjogát a letett óvadéki papírok tekintetében vagy pedig átruházza e tulajdonjogot a bankra.

Lássuk már mostan, hogy az adós az így nyert kölcsönért mit fizet? Legplasztikusabban ez néhány szerződés kapcsán fog kitérni. Megjegyzem, hogy konkrét szerződésekről van szó, amelyeket minden riktási célzat nélkül taláломra ragadok ki egy nagy tömkelegből. A példák a végtelenségig volnának sokszorosíthatók.

Az első szerződést egy bár nem egészen vagyontalan, de kis cég kötötte egy igen nagy bankkal. Egy vízszabályozási munkálatról volt szó, amelynek építési összege kerek számban 142.800 forintot tett. — A szükséges hitelösszeg 15.000 forint volt. Ezért az adós tartozott fizetni: 1) folyó kamatot, amely két százalékkal volt magasabb az Osztrák-magyar bank mindenkori váltóleszámitolási kamatlábánál; 2) azért, hogy a bank a maga biztosítására beszedte a neki elzálogosított építési összeget, egy fél százalék beszedési jutalékot ezen egész összeg után; 3) az üzleten elérendő tiszta nyereségének tíz %-át amelyet azonban *minden esetre, tehát ha ő az üzleten veszítene is*, — az alábbiak szerint — 1500 illetve 2000 frt minimum-

mal garantíroz; 4) a fizetések és az óvadékkiszolgáltatás költségeit és készkiadásait valamint a szerződés költségeit, a váltók, nyugták bélyegeit úgyszintén minden egyéb készkiadásokat. — A szerződés maximális tartama tizenöt hónapban lett megállapítva, kikötöttet azonban, hogy az esetre, ha a kölcsön kilencz hónap eltelte előtt fizettetnék vissza, akkor a különben 2000 írttal garantírozott nyereségrészesedés az adós által 1500 forintot megváltható.

Eszközöljük a kamatszámítást. Mert hogy a bank érdekében való beszédésnek félszázalékos províziója — rendesen e provízió $\frac{1}{2}$ permület tesz ki! — és a veszteség esetére is garantírozott »nyereségrészesedés« semmi egyéb mint kamat, azt csak nem kell bizonyítani. Tegyük fel, hogy az ügylet nyolcz hónap alatt bonyolítottatnék le s így csak 1500 forint lesz a »nyereségrészesedés«. Tegyük fel egyszersmind — összes számításainkban — hogy a bankkamatláb sohasem emelkedett 4%-kon felül. Az adós ez esetben fizet a banknak:

Kamat (15000 forint, 6%, nyolcz hónap)	600 forint
Provízió (142.800 forint, $\frac{1}{2}$ %)	714 forint
»Nyereségrészesedés« legalább	1500 forint
	<hr/>
	2814 forint.

Ez 15.000 forint után nyolcz hónapra pontosan $28\frac{14}{100}\%$, azaz *huszonnyolc egész és tizennégy század százalék*.

Feltéve már most, hogy az ügylet éppen kilencz hónapig tart, úgy hogy a »nyereségrészesedés« 2000 forintot tesz ki, az adós fizet:

Kamat (15000 forint, 6%, kilencz hónap)	675 forint
Provízió (142.800 forint, $\frac{1}{2}\%$)	714 forint
»Nyereségrészesedés« legalább	2000 forint
	<hr/>
	3389 forint.

Ez 15.000 forint után kilencz hónapra valamivel több mint $30\frac{12}{100}\%$, azaz *harminc egész és tizenkét század százalék*.

Ennyit kap a bank minden költségen felül tisztán kamat fejében, feltéve, hogy a bankkamatláb a 4%-ot nem haladja meg és hogy a vállalkozó nem keres többet, mint a »nyereségrészesedés« tizszeresét. Megjegyzendő azonban, hogy az adós számára a pénz belekerül ezenfelül még legalább 5-8%-ba, ennyit tévén ki a készkiadások, bélyegek, szerződési és egyéb költségek.

Egy másik szerződés. Ezt ugyan csak egy nagy bank kötötte egy azon időtáiban igen jelentékeny építési vállalkozóval. Az utóbbi szerződött a kincstárral egy körülbelül 600.000 forintba kerülő kaszárnya építése iránt és kölcsönvett a banktól: 1.) óvadék céljára egy 27.000 frtról szóló takarékpénztári könyvecskét, 2) 60.000 frt készpénzt. Az óvadékért fizetett két százalékot, ami egyszerűen annyit jelent, hogy a bank két százaléknyi provízió fejében kezességet vállalt érette a kincstárral szemben 27.000 frt erejéig, mert hiszen a saját takarékpénztári könyvéhez egy krajczár pénzre sem volt szüksége. Ez tehát nem kölcsön s ehhez csak annyit jegyzek meg, hogy az ilyen ügyletekért, amelyek külföldön «aval» néven meglehetősen gyakoriak, a rendes jutaléktétel $\frac{1}{2}\%$, ami egyébként a felek bonitásához képest változhat. A 60.000 frt kölcsönért azonban az adós fizetett: 1) hat % kamatot; 2) egy félszázalék beszédési jutalékot az egész építési összeg után; 3) az üzletben elérendő tiszta nyereségének huszonöt százalékát, amelyet azonban *mindeneséire* tehát megint *veszteség esetére is* 12.500 forintnyi minimummal garantíroz; 4) az összes költségeket. A kölcsön tartama ötnegyed — másfél év.

Tegyük fel, hogy a kölcsönügylet tartama tizenhat hónapra terjedt s számítsunk utána, hogy mit fizetett az adós kamat fejében?

Kamat (60.000 frt, 6%, tizenhat hónap)	4800 frt
Provízió (600.000 frt, $\frac{1}{2}\%$)	3000 frt
»Nyereségrészesedés« legalább	12500 frt
	<hr/>
	20300 frt.

Ez 60.000 frt után tizenhat hónapra valamivel több mint évi $25\frac{17}{100}\%$, azaz *huszonöt egész és harminczhét század százalék*. Ennyit kap a bank tisztán, az adósnak pedig a pénz belekerül ezenfelül a költségekbe, amelyek tapasztalás szerint legalább 5—8 százalékra rúgnak.

Egy harmadik, szokatlanul enyhe példa. Szerződő felek ugyancsak egy nagy bank és egy akkortájt igen jelentékeny vállalkozó. Az építés tárgya: egy igen előkelő középület munkálatainak egy része 1,600.000 frt értékben. Kölcsönadva 25.000 frtos takarékpénztári könyv óvadéokra 2 százalék ellenében és 60.000 forint készpénz. Az utóbbiért kikötve: 1) hat százalék kamat, olyképpen, hogy az adós számlájára beszédett ráták

után a bank csupán négy százalékot ismer el kamat fejében; egy perzent beszedési provízió az egész építési összeg után; húsz százalékos nyereségrészesedés, kivételesen — garantizált minimum nélkül; 4. az összes költségek, amelyek itt öregbednek mert jelzálogi biztosítás is adatott. A kölcsön tartama tíz év. A nyereségrészesedés kitétt 68.000 frtot.

Az adós fizetett:

Kamat (60-000 frt, 6%, tíz év),	36.000 frt
Provízió (1.600,000 frt, $\frac{1}{2}$ %	8.000 frt
Nyereségrészesedés	68.000 frt
	<hr/>
	112.000 frt.

Ez évi $18\frac{2}{3}$, azaz *tizennyolcz és kétharmad százalék* kamat, amihez megint hozzájönnek a költségek. Számon kívül van hagyva itt az a körülmény, hogy az adósnak időnként való követeléseik csak négy százalékkal kamatoztattak. Meg kell jegyezni, hogy ez az illető bank legenyhébb ilyfajta szerződéseinek egyike volt, aminek oka az üzlet kitűnő — vagy legalább kitűnőnek vélt — voltában és a nyújtott biztosítékokban rejlett. Hangsúlyoznom kell azonban, hogy ezen feltételek kivételesek voltak és e szerződést csak azért említtem fel, hogy a helyzet változásában az egyoldalúság vádját ne hárítsam magamra.

Látjuk a szerződésekből, hogy azokban gyakran oly kamatozás köttetik ki, amely — ha nem bejegyzett cégek lennének a szerződők — súlyos uzsorának volna minősítendő. Hagyjuk azonban a dolog ethikai oldalát és foglalkozzunk tisztán a gazdasággal.

Jogosultak-e — mindig gazdaságilag — az ily ügyletek? Az érdekelt bankkörök, ha előttük szóba hozza az ember a kérdést, azt mondják, hogy igen. Indokaik a következők: Elsősorban is az illető adósok, ha e kölcsönöket nem kapnák meg, egyáltalában nem kerülnének oly helyzetbe, hogy ily üzleteket köthessenek. Ha tehát a bank teszi őket erre képessé, jogosult dolog, hogy a bank sokat keressen rajtuk. Meg aztán az adósok csak azért fizetnek és fizethetnek ennyit, mert ők az üzleteken még többet keresnek. És végül — itten az érvelés közgazdasági magaslatra emelkedik — minden országban úgy kell üzleteket csinálni, ahogy az az illető ország hitelviszonyainak és kereskedő-typusának megfelelő; Magyarországon pedig nagy lévén az ily üzletek kockázata, a nagyobb ellenszolgáltatásban a del credere ellenértéke is befoglaltatik.

Ahány érv, annyi fallácia. Vegyük sorban! Tény az, hogy bizonyos elemek nem jutnának abba a helyzetbe, hogy nagy üzletekre vállalkozhassanak, ha e hitelforrás nem állana rendelkezésükre. De helyes és közgazdasági szempontból kívánatos dolog-e, hogy ily helyzetbe jussanak? Nézetem szerint nem. Mert minden üzleti vállalkozásnál bizonyos szolid aránynak kell fennállania a vállalat méretei és a vállalkozó *saját* anyagi eszközei közt. Ezt hosszadalmasán bizonyítani felesleges, mert hogy — kivételektől eltekintve — csak az az ember lesz skrupulózus egy üzlet megcsinálásánál, akinek van veszteni valója, az kétségtelen. Valamint tapasztalati tény az is, hogy az említett elemeknek még a lelkiismeretesebb része is utóbb gyakran kénytelen à tout prix üzleteket kötni, hogy jogosulatlan hitelét illetve a régi tartozások fizetésére szolgáló újabb kölcsönöket külsőleg igazolja s így a nyilvánvaló anyagi romlást — legtöbbszörre csak ideig-óráig — magától elhárítsa. A saját tönkremenetelén kívül azonban az ilyen vállalkozás útközben más károkat is okoz, mert desperado-üzleteivel megnehezíti, sőt gyakran lehetetlenné teszi a komoly, szolid üzletelemek versenyét. Nagy részben e körülménynek tulajdonítom ezt a sajnálatos tényt, hogy az utolsó évtizedekben Magyarországon létesített több száz millió értékű közmunkák vállalkozásán jóformán egyetlen jelentékeny vagyon sem szereztetett.

A midőn tehát a bank a maga kölcsönével oly egyéneknek ad módot vállalkozásra, akik erre hivatva nem lettek volna, akkor közgazdasági szempontból hibát követ el. De mint említettem, nincs benne köszönet az így támogatottak magánérdekei szempontjából sem. Ez utóbbi tételt néhány év előtt talán még bizonyítani kellett volna; ma — sajnos — elegendő reámutatni, arra a körülményre, hogy az itt szóban forgó bankok ily fajta protégé-i az utolsó néhány év alatt *csaknem egytől egyig* tönkre mentek. S ez természetes is. Mert részletetni a finanszier-t a tényleg elért nyereségben, az hagyján. De fix harmincz és negyven százalékokat fizetni el kamat fejében, ezt semmiféle üzlettség *átlagos nyeresége* el nem bírja.

Ami pedig azt az érvet illeti, hogy minden országban úgy kell üzleteket csinálni, ahogy az az ország viszonyainak megfelel, hát ez sem áll meg az adott esetben. Még pedig azért, mert egyszerűen nem igaz, hogy Magyarország viszonyainak ez a typus felelne meg. Kétségtelen ugyan, hogy kereskedő-világunk nagy része nem áll azon a niveaun, mint a nyugati nagy

piacok kereskedői. Különösen a szubtilisabb értelemben vett kereskedői tisztesség nem elég általános még. De elvégre mégsem vagyunk oly alacsony színvonalon sem, hogy annak egy 30—40%-os kamatláb volna a helyes kifejezője. Feltéve azonban, hogy igenis oly nagy volna a delcredere, hogy a bankoknak ily kamatot kellene szedniök, akkor megint hibát követtek el a bankok, mert ez esetben a *saját szempontjukból* nem szabad ily kockázatos üzletekbe belebocsátkozniok. És ne feledjük el, hogy van a dologban egy circulus vitiosus. Mert ha a vonatkozó üzleti elemek jó része nem volt is szolid, éppen a bankok voltak azok, amelyek ezen elemeket az üzletbe belevonták, számukra ezeknek az üzleteknek terét megnyitották. Akárcsak a házépítési svindli terén, ahol hála a bankok jelzálogkölesőnpolitikájának vállalkozó szellemű kereskedősegedek egyezer forint üzleti tőkével kétszázezer forintos házakat építhettek.

Ezek az állítólagos okok tehát semmi egyebek, mint — mellesleg szólva: elég rosszul kigondolt — ürügyek. Másutt találjuk meg a valódi okokat. A bankoknak, részben mert sok idegen pénz állott rendelkezésükre, részben mert nagy tantiémek csak nagy üzletekből verhetők ki, szükségük volt üzletekre. Merem állítani, hogy jobb üzleti tér, mint a milyen Magyarország volt a politikai rend helyreállítása óta, nem igen létezett. Gazdaságilag kiaknáztatlan, jóformán szűz viszonyok s amellett teljesen rendezett igazságszolgáltatási állapotok, úgy, hogy csak a közigazgatás — bár ez csaknem az egész vonalon — volt selejtes. Csakhogy az arany bő mennyisége — se voltaképeni, se átvitt értelmében — nem fekszik a felszínen. Ásni kell utána ügyes kéznek vagy ügyes agynak verejtékes munkájával. Ez azonban nem tetszett az illetőknek. A helyett, hogy utánaláltak volna a munkának, inkább kantint nyitottak a munkások számára. Jancsi-bankóval és minden egyéb appertinenciájával a kantingazdálkodásnak, a melyhez a korezmáros túlságos skrupulozitása nem tartozik hozzá. Ez kevesebb fáradsággal jár és gondolkodni sem sokat kell mellette. De immár kidőltek a munkások és nagyon megcsappant a kantin üzlete is.

Ebben a kantinos-vonásban domborodik ki a vezető emberanyag nagy részének fogyatékos volta, ezen u. n. »finanszírozási ügyletek« terén. De éppen úgy kimutatható ez a centrális baj az illető körök által folytatott egyéb üzletekben. Hogy lesz-e javulás? Talán. Új szellemnek kell bevonulnia — nemcsak ide, de jóformán az egész közéleti és gazdasági felfogásba. Ki kell vesznie a skrupulushiányba vetett hitnek. *Dr. Engel Aurél.*